

Lễ hội đền Thái Vi

Sau cuộc kháng chiến chống quân Nguyên Mông lần thứ nhất (1258), vua Trần Thái Tông (Trần Cảnh) - lúc đó đã tuổi tròn 40 nhường ngôi cho con là Thái tử Hoảng (Trần Thánh Tông) lên làm Thái Thượng Hoàng, về vùng núi Vũ Lâm tu hành lập hành cung Vũ Lâm, lập Am Thái Vi ở giữa động Vũ Lâm (một thung lũng rộng chừng 20 mẫu ở phía Tây thôn Văn Lâm, xã Ninh Hải, huyện Hoa Lư ngày nay).

Tại đây, Trần Thái Tông đã biến khu rừng rậm và vùng đất hoang hoá thành nơi dân cư đông đúc. Thái Thượng Hoàng chiêu dân ra lập làng Văn Lâm, khuyên nhân dân khẩn hoang được 155 mẫu ruộng. Đó cũng là hậu cứ của cuộc kháng chiến chống quân Nguyên - Mông lần thứ 2 (1285) của dân tộc.

Công lao của Trần Thái Tông rất lớn. Vì vậy sau khi ông mất, thọ 60 tuổi (1218-1277) nhân dân đã xây dựng đền thờ Trần Thái Tông, Hiển Từ Hoàng Thái Hậu (tức Hoàng hậu Thuận Thiên) và Trần Thánh Tông tên là "Thái Vi Từ". Gọi là Thái Vi, vì là nơi Hoàng đế nhà Trần xuất gia.

Thái Vi Từ được xây dựng theo kiểu "nội công ngoại quốc" (nghĩa là bên trong chữ công, bên ngoài chữ quốc". Trên hai cột đá hai bên gian giữa của bái đường có trạm khắc câu đối:

"Nhất thống sơn hà, Thiên trường phủ vương hầu đệ trạch
Thiên thu hương hoả, Thái Vi cung văn vũ y quan".

(Thu phục giang sơn, phủ Thiên Trường dựng vương hầu cung thất
Ngàn năm hương hoả cung Thái Vi văn vũ đều về châu).

Đền Thái Vi nguy nga trầm mặc giữa cảnh sơn thủy hữu tình thuộc vùng đất Hoa Lư lịch sử. Trước đền có giếng ngọc xây bằng đá xanh. Sau đền là dãy núi Cấm Sơn: "Tiền ngọc tình, hậu Cấm Sơn".

Đền nằm ở khu đất thuộc thôn Văn Lâm. Tương truyền đây chính là nơi trước đây Trần Thái Tông đã dựng am Thái Vi.

Điều độc đáo ở đền Thái Vi là tất cả các cột đều làm bằng đá xanh nguyên khối, được chạm khắc rất công phu, tỉ mỉ, đường nét uyển chuyển, tao nhã như chạm gỗ và có phần còn sắc sảo tinh tú hơn. Những người thợ đá đã làm cho các cột đá có hồn, mang tính nghệ thuật cao, thể hiện đặc điểm kiến trúc ở Ninh Bình.

Từ xa xưa, hàng năm cứ đến ngày 14 tháng 3 (âm lịch) lễ hội đền Thái Vi tổ chức được gọi là quốc lễ, liệt vào hàng "quốc gia tế lễ" ngang với Đền Hùng ở Vĩnh Phú, đền Đỉnh ở xã Trường Yên (Hoa Lư)...

Ngày nay, lễ hội đền Thái Vi trở thành hội làng, được mở từ ngày 14-3 đến 17-3 âm lịch. Đây là một dịp để nhân dân Ninh Bình và nhân dân cả nước tưởng nhớ công lao của các vua Trần, những người có công lớn với dân với nước, trên tinh thần "uống nước nhớ nguồn".

Khác với lễ hội đền Đỉnh tổ chức rước nước, lễ hội đền Thái Vi tổ chức rước kiệu. Nghi lễ của một đoàn rước kiệu đi đầu là một chiếc chõng cái do hai người khiêng và một người mặc áo thụng đi hia, đội mũ cánh én (mặc thắm phục) làm thủ hiệu trống, rồi đến 5 người cầm 5 lá cờ ngũ hành, tiếp đó đến kiệu bát cống (8 người khiêng) trên đặt bài vị các vua Trần hoặc Hoàng hậu, hay công chúa đời Trần, hương hoa lễ vật. Kiệu có lọng cắm, màu đỏ đung đưa trông rất đẹp mắt. Tiếp đó là kiệu 4 người khiêng bày lễ vật là hương hoa, oản quả. Sau đó là phường bát âm, rồi tới ban tế do ông chủ tế dẫn đầu đi hàng hai. Tất cả đều mặc thắm phục.

Rước kiệu ở đền Thái Vi không chỉ có một đoàn, mà là trên dưới 30 đoàn rước kiệu

